

festivali
Ana Šturm

fotografije Ana Šturm

Sarajevski filmski festival, 14.–22. avgust 2015

Talents Sarajevo: dnevniški zapisi

Pogled se ustavi na zaslonu mobija. Petek, 14. avgust, 01:42. Kovček še vedno prazen leži sredi sobe. Predvideni odhod je ob 05:30. Res bi se morala vsaj malo naspiti. Google pravi, da je do Sarajeva dobrih sedem ur vožnje. Na poti poberem še Blaža in Leva. V avtu vlada dremava tišina. Sonce počasi vzhaja izza zelenih gričev. Višje je, živahnejša postaja debata, ki poživi tudi monotono betonsko ravnino, po

kateri se peljemo. Po treh urah spanja in petih urah vožnje nivo adrenalina še vedno narašča. Mejo prestopimo pri Slavonskem brodu. To bo moj prvi Sarajevski filmski festival.

Skupaj s producentko Barbaro Daljavec, direktorjem fotografije Levom Predanom Kowarskim in sedemdesetimi drugimi režiserji, igralci, scenaristi, producenti, filmskimi kritiki in direktorji fotografije

smo bili letos izbrani in povabljeni na regionalno izobraževalno platformo *Talents Sarajevo*, ki v okviru festivala povezuje nadarjene mlade filmske ustvarjalce iz jugovzhodne Evrope in z južnega Kavkaza.

Sarajevska platforma je bila, v partnerstvu z Mednarodnim filmskim festivalom v Berlinu, po vzoru pet let starejšega brata, imenovanega *Berlinale*

Talents, ustanovljena leta 2007.

Izjemno uspešen program poleg srečanja mladih filmskih profesionalcev z vseh koncev sveta omogoča tudi možnost razvoja projektov, intenziven trening, delavnice, predavanja in srečanja s svetovno znanimi strokovnjaki. Svoje mednarodne korenine je poleg Sarajeva pognal tudi v Bejrutu, Buenos Airesu, Guadalajari, Durbanu in Tokiu.

Filmska umetnost se skupaj s filmsko industrijo vseskozi spreminja in razvija. Hkrati se spreminjajo tudi načini, na katere filme gledamo in o njih razmišljamo. Glavna naloga platform, kot je *Talents Sarajevo*, je zato nenehno spremljanje teh sprememb, iskanje odgovorov na vprašanja in – najpomembnejše – postavljanje vedno novih vprašanj. Izmenjava izkušenj in informacij ter drugačna perspektiva in novi pogledi raznolikih udeležencev so pri tem ključnega pomena.

Z večjim razumevanjem drug drugega lahko stvari delamo drugače, bolje. Presežemo lahko ustaljene načine razmišljanja, zabrišemo meje in podremo vedno znova rastoče zidove, ki nas obdajajo. Ali kot je nedavno v intervjuju z Vesno Milek povedal Etgar Keret: »Zame je umetnost edino varno mesto v tem ponorelem svetu /... /.../ Umetnost je polje, kjer lahko obstajamo brez strahu in sprejemamo drug drugega. Umetnost je prostor empatije, sočutja, razumevanja različnosti.« In če kateri festival Keretovo sporočilo res dobro

razume, je to Sarajevski. Filmski festival, ki se odvija v mestu, v katerem že stoletja sobivajo različne kulture, festival, ki se je v začetku 90. let v obleganem mestu začel kot »vojni kino« in se s filmom postavil po robu absurdu vojne.

V Sarajevo prispemo skupaj s popoldanskim soncem. Blaža Setnikarja, ki je v okviru programa *Talents Sarajevo* svoje filmsko znanje kot igralec izpopolnjeval lansko leto, letos pa je na festival prišel pozdravit prijatelje, odloživa na prvi avtobusni postaji in pot nadaljujeva do študentskega doma Kruh Sv. Ante, kjer smo nastanjeni vsi udeleženci. Dom se nahaja v okrožju Grbavica, od koder je peš ob reki Miljacki do centra dobrih petnajst minut. Tudi Barbara je že tu. Skupaj z njeno cimro Yvonne, režiserko iz Madžarske, se odpravimo na burek in na kavo v Baščaršijo. Zvečer se udeležimo otvoritvene projekcije brazilskega filma *The Second Mother* (Que Horas Ela Volta?, 2015, Anna Muylaert).

Sobota se začne precej uradno, z uvodnim nagovorom vodje projekta *Talents Sarajevo*, Asje Makarević, in direktorja Sarajevskega festivala, Mira Purivatre. Naš dom v naslednjem tednu bodo prostori Akademije scenskih umetnosti (ASU), ki skupaj z Narodnim gledališčem, »open-air« kinom HT Eronet in festivalskim trgom tvorijo festivalsko središče. Pomemben del akademije je Odprti oder Obala, skrit globoko v kleti, legendarno Sarajevsko

gledališče, prostor, nabit z zgodovino in mitologijo, iz katerega je v času obleganja mesta izšel tudi prvi festival.

Po t. i. hitrostnem spoznavanju (»speed matching«), ki se odvija na Odprtem odru, sledi malo intimnejše srečanje posameznih skupin. Program *Talents Sarajevo*, ki ima vsako leto poseben tematski fokus (letošnja tema je bila pomen čudenja/čudesna - »wonder matters«), je sestavljen iz krovnih predavanj, delavnic in projekcij, namenjenih vsem udeležencem, ter iz predavanj, delavnic in projekcij, prilagojenih posameznim skupinam, na primer scenaristom. Vsaka skupina ima enega ali več mentorjev, običajno priznanih filmskih strokovnjakov. Mentorja skupine filmskih kritikov sta bila hrvaški kolumnist, pisatelj, scenarist in filmski kritik, prejemnik nagrade za novinarja leta 2014, Jurica Pavičić, in »prekerni brezposelni kreativci«, italijanski filmski kritik in ustanovitelj spletne platforme Celluloid Liberation Front, Giovanni Vimercati.

Poleg obeh mentorjev našo malo filmsko-kritično celico sestavljajo še koordinator, filozof in »mojster vstopnic« Jakub Salihović ter udeleženci delavnice, romunska študentka filmske teorije Andra Petrescu, raziskovalka balkanske kulture Gergana Doncheva iz Bolgarije, anglist in filmski entuziast, ljubitelj skandinavske kinematografije, Splitčan Miro Frakić ter madžarska filmska kritičarka Lilla Puskás. Andra,

HT Eronet Open Air kino

Predstavitev ekipe filma Entangelment v Narodnem gledališču

Miro in Lilla so se po festivalu prijazno odzvali tudi mojemu povabilu in posebej za Ekran napisali kratko recenzijo svojega najljubšega filma z letošnjega Sarajevskega filmskega festivala.

Otvoritev programa *Talents Sarajevo* se je v soboto popoldan odvila v kinu Meeting Point. Na programu je bila posebna projekcija filma **Past** (Taklub, 2015), ki ji je sledil pogovor z režiserjem Brilliantem Mendozo. Mendoza je bil poleg kanadskega režiserja Atoma Egoyana častni gost letošnjega festivala. Filipinski režiser je filmsko kariero začel šele pri 45 letih in nato v 10 letih posnel kar 16 filmov. S svojimi nekonvencionalnimi portreti filipinskega vsakdana je hitro obveljal za enega najpomembnejših režiserjev svoje generacije.

Če je bila sobota nekakšna spoznavna uvertura, se je v nedeljo delo po posameznih skupinah začelo s polno paro. Filmski kritiki smo imeli v okviru celotedenskega programa nalogo napisati dve filmski kritiki v dolžini 350–400 besed. Kratke kritike po eni strani ne zahtevajo poglobljene raziskave in tudi manj izkušeni kritiki jih lahko napišejo v zelo kratkem času, hkrati pa piscu predstavljajo izziv, kako in kaj v tako kratki formi sploh povedati o filmu. Poleg tega smo morali napisati še kratek sestavek o letošnji temi festivala. Preden smo lahko naše misli začeli prelivati na papir, natančneje v Wordov dokument,

smo si seveda morali ogledati vsaj nekaj filmov. Polovico našega časa smo tako skupaj preživeli v filmskem templju, v temi kinodvorane, ob soju filmskega projektorja, drugo polovico pa, seveda, ob diskusiji o videlih filmih.

Všeč mi je bilo, da sta bili med našimi obveznostmi tudi dve radijski oddaji. Filmska kritika danes ni več omejena na zgolj (za)pisano besedilo, saj lahko nastaja v različnih formatih in medijih. Zelo popularni postajajo na primer videoeseji in podkasti, vse večjo težo pa imajo tudi radijske oddaje o filmih. Naša skupina je tako za filmski radio FRED recenzirala prvenec madžarskega režiserja Lászla Nemesa **Saulov sin** (Saul fia, 2015). Andra, Lilla in Miro so poleg tega posneli kratke intervjuje z režiserji, ki so svoje projekte predstavili v okviru programa Pack & Pitch, Gergana in jaz pa sva za FRED prispevali poročilo iz Film Stage Studia.

Večino četrtega sva z Gergano tako preživeli na Odprtem odru, kjer se je odvijal poseben enodnevni trening, poimenovan Film Stage Studio. Delavnico, ki je bila osredotočena na sam proces dela in na učenje komunikacije na setu, sta vodila Gyula Gazdag, filmski in gledališki režiser, profesor na prestižni kalifornijski akademiji UCLA in umetniški direktor Filmskega laboratorija na festivalu Sundance, ter Mirjana Karanović, ena najbolj prepoznavnih in najuspešnejših igralk v regiji ter profesorica na

beograjski akademiji. Film Stage Studio je bil v prvi vrsti namenjen režiserjem in igralcem, na njem pa sta, poleg naju z Gergano, sodelovala še dva direktorja fotografije, ki sta dogajanje snemala. Predpriprava za Studio so bili trije vnaprej izbrani scenariji treh režiserjev, ki so bili podlaga za tri scene. Vsaka scena je bila odigrana dvakrat.

Enkrat so jo odigrali režiserji v vlogi igralcev, drugič pa igralci sami. Na ta način so se režiserji postavili v vlogo igralcev in na lastni koži izkusili (ne) sposobnost učinkovite komunikacije na setu. Opazovati režiserje in igralce v neposredni akciji, v dejanskem kreativnem procesu, in biti »in medias res« procesa dela, ki se odvija tik pred tvojimi očmi, je fantastična izkušnja. Šele ko doživiš nekaj takega, lahko zares razumeš in ceniš, koliko dela, truda in znoja gre v vsako besedo, stavek, v vsako sceno, v vsak film.

Podelitev častne nagrade srce Sarajeva vedno pomeni vrhunec festivala. Nagrado je letos iz rok direktorja Mira Purivatre prejel igralec Benicio Del Toro. Podelitvi je sledila projekcija filma **Popoln dan** (A Perfect Day, 2015, Fernando Leon de Aranoa), v katerem Benicio odigra glavno vlogo. V nabito polnem kinu HT Eronet je zmanjkalo stolov, ljudje so sedeli povsod, kjer se je sedeti dalo. Vzdušje med 4000-glavo množico je bilo neverjetno. Večer se je zaključil z zabavo na vrtu Ekonomske fakultete. Ko smo pred vhodom v

Študija primera na filmu Saulov sin (Odpri oči)

Podelitev nagrade srce Sarajeva Beniciu Del Toru

fakulteto za kratek čas »čilirali«, se je pred nami ustavil črn kombi z zatemnjenimi stekli; vrata so zdrsnila vstran in iz njega je, kot v kakšnem akcijskem prizoru, v črnem smokingu izstopil Del Toro in ga zažural skupaj z nami.

Zadnji dan festivala ni bilo več uradnega programa, zato smo se končno lahko v miru sprehodili po Baščaršiji in za gore ratluka zapravili zadnje konvertibilne marke. Sobota je bila tudi tisti dan, ko smo si lahko ogledali kak film po lastnem izboru. Festival se je zaključil na prostem, s projekcijo ganljive islandske drame **Dobrodušni velikan** (Fúsi, 2015, Dagur Kari).

Na poti domov je živahna debata o videnih filmih po dobri uri vožnje potihnila in vsak se je zatopil v svoje misli. V noro intenzivnem tednu, v katerem so nam naravnost v žilo vbrizgali adrenalinski koktejl odličnih filmov, delavnic, zanimivih predavanj, okroglih miz, maratonskih pogovorov, novih prijateljev in izzivov, se je zgostilo toliko informacij in toliko novega znanja, da je bilo vse skupaj kar težko sprocesirati. Čeprav smo vsak dan, na podlagi približno dveh do treh ur spanja, delali v tempu najboljših udarnikov in za večkrat presegli delovne norme, je bil program vsaj zame kot nekakšna električna vtičnica, na katero sem se za teden dni priklopila in napolnila z novo kreativno energijo, idejami, poznanstvi in novim upanjem.

Krasno je spoznati toliko nadarjenih ljudi iz regije, ki delajo res dobre projekte in brezkompromisno sledijo svojim sanjam. Razmere v filmski industriji v nobeni od držav, iz katerih so prišli udeleženci, niso rožnate. Ampak to, da razmere niso dobre in da denarja ni, za nikogar ni bil izgovor. Če imaš zgodbo, ki jo moraš povedati, jo boš povedal. Tako ali drugače. In stik z ljudmi, ki absolutno ljubijo to, kar počnejo, je vedno navdihujoč.

Ines Tanović, ki je v Sarajevu v tekmovalnem programu predstavila svoj celovečerni prvenec **Naše vsakdanje življenje** (Naša svakodnevna priča, 2015), je v enem od pogovorov na letošnjem Festivalu slovenskega filma dejala, da prihodnost filma leži v koprodukcijah, kar programe, kot je *Talents Sarajevo*, naredi le še bolj relevantne, saj so že v osnovi zasnovani tako, da spodbujajo sodelovanje med različnimi državami. Koprodukcije pa niso dobre le iz vidika virov in financiranja, pač pa zelo pozitivno vplivajo tudi na scenarij, ki mora skozi več različnih sit in pogledov, ter na tisto, kar je za film najpomembnejše, na zgodbo. Zgodba je bistvo filma. In naloga celotne filmske ekipe je skrb za zgodbo. Vsi morajo delati za to, kar potrebuje zgodba. Vse ostalo je samo tehnikalija, orodje, s katerim se zgodba pripoveduje. Zgodba je tisto, kar je v filmu čudežnega.

Drago Sarajevo, ponovno se snideva čez leto dni! Pridem po nove zgodbe.